

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Iorga, Nicolae

ISTORIA ARMATEI ROMÂNEȘTI/ Nicolae Iorga –

București: Paul Editions, 2023

ISBN: 978-630-6588-06-0

94.

Redactare: *Mihaela Enache*

Nicoleta Monoran

Tehnoredactare: *Paul Editions*

Coperta: *Lucian Enache*

Paul Editions

Casa Presei Libere, nr. 1, Corp C, Sector 1, București

www.pauleditions.ro

e-mail: pauleditions@gmail.com, office@pauleditions.ro,

vanzari@pauleditions.ro, nicoleta.petcu@pauleditions.ro,

mihaela.enache@pauleditions.ro

tel: 0730.660.427; 0731.884.583

Tipar: ARTPRINT

E-mail: office@artprint.ro

NICOLAE IORGA

ISTORIA ARMATEI ROMÂNEȘTI

Paul Editions

și dezarmați. Șeful revoltei, căpitanul Filipescu, primi pedeapsa exilului în Rusia, de unde se întoarse mai târziu numai, sărbătorit de toate elementele patriotice.

Peste câteva luni, șeful însuși al miliției Moldovei, Alexandru Cuza, ajungea Domn al României unite, și o misiune franceză începea reorganizarea unei armate pe care nu se poate zice că Alexandru Ioan I, așa de bucuros să-i poarte uniforma, n-a iubit-o. O altă Domnie aduse altă reorganizare, în altă direcție, desigur cu aceeași iubire. Dar tot instinctul, și nu pregătirea sufletească a ostașului a dat zilele din 1877 pentru a nu mai vorbi de cele din 1916-7.

*

Nu putem încheia altfel astăzi, față de teribila concurență dintre neamuri, decât recomandând, cui poate înțelege, deschiderea celor trei izvoare de viață ale oricărei armate: cultul tradițiilor, democrația militară și educația sufletului.

Cu „cel dintâi soldat din lume“ vom putea să avem astfel – cum acest soldat o merită – și cea dintâi armată din lume, cea mai puternică garanție de existență pentru România stabilită, prin sublimul sacrificiu al celor mici, în marginile înseși ale hotarelor naționale.

CUPRINS

Partea întâi	5
Capitolul I	
Elementele alcătuitoare ale sistemului militar românesc	7
Capitolul II	
Luptele românești până la Ștefan cel Mare	27
Capitolul III	
Luptele din vremea lui Ștefan el Mare	39
Capitolul IV	
Sistemul militar românesc în epoca lui Ștefan cel Mare	76
Capitolul V	
Războaiele urmașilor lui Ștefan cel Mare până la încetarea neatârării politice a Moldovei	81
Capitolul VI	
Războaiele lui Bogdan-Vodă Orbul	
Luptele lui Ștefan cel Tânăr	86
Capitolul VII	
Războaiele lui Petru Rareș până la 1538	95
Capitolul VIII	
Oștirile românești în războaiele pentru soarta Ardealului 1538-1564	109
Capitolul XIX	
Epoca luptelor căzăcești în Moldova 1572-1591	130
Capitolul X	
Luptele lui Mihai Viteazul și ale tovarășilor săi până la cucerirea Ardealului 1594-1599	145
Partea a doua	174
Capitolul I	
Războaiele cu mercenari ale Domnilor români 1599-1611	175
Capitolul II	
Epoca dărăbanilor și a seimenilor 1611-1633	227

Capitolul III	
Lupte moldovene și muntene pentru domnia de Țară	238
Capitolul IV	
Ultimile lupte ale oștilor românești sub steag propriu 1637-1655	243
Capitolul V	
Desfacerea oștilor românești 1655-1691	264
Capitolul VI	
Decăderea militară a românilor 1692-1821	274
Capitolul VII	
Renașterea militară	293

LIBRIS

We know
books

PARTEA ÎNTÂI

Până la 1599

CAPITOLUL I

ELEMENTELE ALCĂTUITOARE ALE
SISTEMULUI MILITAR ROMÂNESC

1. MODELELE STRĂINE

Oastea munteană și moldovenească s-a alcătuit pe o îndoită bază: aceea a străvechii datine de apărare națională și aceea a împrumuturilor de la vecini.

Orice alcătuire ostășească trebuie să facă parte din următoarele categorii:

1. Sau e o adunare de *gloate*, care se strâng numai în clipa de primejdie ori când ispitește o pradă sigură.

2. Sau e o armată de *cetățeni*, gata pentru orice împrejurări, armată din care se pot alege luptători mai deștoinici; se poate forma, ca la romani, o „legiune”.

3. Sau e o armată de *mercenari* care servește totdeauna cu o leafă fixă, ori se adună numai în zilele de criză, primind o leafă potrivită cu caracterul și gradul acelei crize.

4. Sau e o armată de *Curte*, a cărei menire este să înconjoare și să apere persoana stăpânitorului.

5. Sau e o armată *feudală*, care derivă dintr-o organizare de feude, fără s-o fi provocat creatorul armatei, ori fără s-o fi schimbat în vederea politicii sale militare.

6. Sau e, în sfârșit, o armată cu *caracter feudal*, pe care o dinastie găsește cu cale a o întemeia, fiindcă în acest chip ea se găsește mai bine servită decât în orice alt fel de condiții.

Urmărind organizarea militară a vecinilor noștri, înainte de înstăpânirea turcilor, deocamdată vom găsi la vecinii din Balcani un sistem cu totul deosebit decât acela care funcționează la vecinii din Apus sau Răsărit, din Ungaria sau Polonia, fără ca imitația noastră să se fi oprit la una singură din aceste categorii.

La început, *Bizantinii*, încă romani, au corpuri de Curte privilegiate, regimentele de gardă zise „scholae”: „spatharii”, „stratores”. Anumite corpuri de *barbari* se numesc *eterii*; sunt ostași cu plată. În sfârșit cutare persoane cu mijloace sau însușiri superioare dispun de mai multe mii de credincioși înarmați pe care-i cedează Împăratului – păstrând însă tot ei comanda – când, cât și unde vor: așa a fost, de pildă, oastea lui Belisariu. De la o vreme, după moartea lui Iustinian, Împăratul ajunge să aibă o oaste care-i aparține cu totul și pe care o plătește precis, la termene bine cunoscute. Contingentele – de caracter feudal – ale stăpânilor de latifundii și ale episcopilor domni peste multe moșii, trebuie să se unească la acest sâmbure al oștirilor. Adevărații luptători servesc permanent și pe viață, ei au așezămintele lor militarești, termenul fix în care dătoresc serviciul – de la Sf. Gheorghe la Sf. Dumitru – dreptul lor la pensie și... la revoltă, tendințele lor, egoiste, de a transmite și fiilor, oricare ar fi aplecările acestora, o situație așa de fericită. Pe lângă aceasta, în anumite provincii sunt miliții locale, care nu dătoresc serviciile lor peste hotarele teritoriului de unde sunt recrutate.

Elementul feudal creat predomină mai mult în epoca a treia, care corespunde în Răsărit Evului Mediu caracterizat. Este și acum o oaste provincială, purtând chiar numele provinciei pentru care e strânsă: traciesii, anolici, eladici, armeniaci, etc. E o infanterie scrisă în catastife, oastea „cataloagelor” (catalogi). În sfârșit, afară de ostașii *temelor* și de această infanterie, e *garda* de tineri aleși, corpul de elită, care, de pildă, îl înconjoară pe Alexie, întemeietorul dinastiei Comnenilor.

Oastea vechilor bulgari, în epoca lor „civilizată”, corespunde oștii bizantine în epoca a treia. Desigur că este o oaste de elită, purtând coifuri de metal cu pene, sau coifuri mici de piele, cizme mari, uneori și platoșe. Lipsesc ostașii cataloagelor și temelor. Dar boierii cu blănuri și căciuli de sobol aduc contingentele lor. În al treilea rând se strânge țara, și prin pasurile Balcanilor se duc lupte în vechiul stil *aromânesc* din vremea lui Ioniță Craiul și Țarul. În

sfârșit, prin veacul al XIV-lea se iau și *auxilhari* de peste Dunăre, *tătari* păgâni și *tătari* creștini, adică români, pe lângă mici corpuri de *franci*, scump plătite.

II.

Modelele ungurești

De un caracter feudal pe de-o parte, oriental pe de alta, înrăurită în părțile răsăritene de datini românești caracteristice, oastea ungurească, așa cum a creat-o regele Ludovic și a dezvoltat-o împăratul-rege Sigismund, în veacul al XIV-lea, cuprinde următoarele elemente:

Nobili, care dătoresc, în schimb pentru stăpânirea lor de pământ, servicii militare. Astfel prin adunarea lor se alcătuiesc așa-numitele *steaguri* sau „banderii” de călăreți, partea cea mai strălucitoare și însemnată din această oaste. Un banderiu are de obicei 500 de oameni; oamenii care intră în el sunt însemnați în anume liste, și comanda o are un dregător regal, *șpanul*, al cărui nume amintește pe cel slavon, trecut și la români, de *jupan*. Regele are un banderiu, altul e al reginei. Banii, Voievozii, clericii înalți sunt datori și ei cu astfel de contingente.

Orașele dau rareori trupe pentru expediții cu un caracter general; locuitorii lor, împărțiți și comandați pe bresle, apără, în primul rând, zidurile lor.

Anume popoare străine, care se adăpostiseră demult în Ungaria, se luptă după vechea datină a lor. Astfel sunt *cumanii* și *filistenii* sau *iazigii*, pe care-i întâlnim până în a doua jumătate a veacului al XIV-lea. Ei aveau căpitaniii lor deosebiți.

Granița are ca apărători pe oamenii ținuturilor mărginașe, organizați anume pentru aceasta; ei nu pot fi trimiși în depărtare pentru războaiele regatului întreg sau pentru sprijinirea politicii personale, de glorie, a regelui. Astfel sunt, în cel mai depărtat colț sud-estic, *secuii*, iar, lângă trecătoarea Porții-de-Fier, pentru împiedicarea intrării de barbari în Ardeal, *Scaunele românești*.

În clipe de mare primejdie, în sfârșit, se cheamă, și după datina românească, toată țărâtimea chiar. Atunci o sabie sângerată se poartă prin toate unghiurile; șpanul face chemările; cel care, aflând

astfel ce amenință țara, nu se înfățișează, e osândit la pierderea capului.

De la 1342 înainte, pentru înarmarea unor elemente, pentru hrana și pentru alte cheltuieli ale oștirii întregi se culege o dajde specială, *nona* regală, care apasă și asupra clericilor.

III. Modelele polone

Cât privește pe poloni, organizarea lor e simțitor mai simplă și mult mai slabă. De obicei războiul are un caracter local, și la o expediție iau parte numai acele Palatinate care se simt direct primejduite de dușman sau interesate în atacarea unui vecin. Castelanii convoacă nobilimea din jurul cetății lor; ei conduc cetele de călăreți – numai de călăreți – care se adună astfel, într-un număr ce variază după împrejurări, după bunul plac al acestor capricioși apărători ai unei patrii pe care ei n-o văd tocmai lămurit și n-o iubesc prea exclusiv. Când sunt mai multe corpuri de castelani, câte un Palatin se pune în fruntea unei oștiri mai însemnate la număr.

Pentru un adevărat război trebuie să se adune dieta regatului. Ea hotărăște începerea ostilităților, ea dispune chemarea nobilimii sau întrebuițarea unei oștiri de *mercenari*, care totdeauna se strânge din însuși cuprinsul țării; ea votează contribuțiile trebuitoare. Astfel de diete țin mult de obicei și dau vreme dușmanului să-și atingă scopul sau măcar să se sature prădând.

2. DATINA OSTĂȘEASCĂ A ROMÂNILOR

A. Voievozii cei vechi

Cea mai veche alcătuire obștească a românilor se sprijină pe datoria de a lupta a tuturor – fie că e vorba de apărarea țării, fie că se pregătește o năvală prădalnică din acelea pe care le fac totdeauna neamurile de țărani săraci în dauna țărilor cu orașe bogate – și, apoi, pe conducerea acestor cete, în care se văd mai ales luptători pedestri, de către *Voievozi*.

Să ne oprim asupra acestor din urmă, pe care-i putem cunoaște, deși numai pentru o epocă mai târzie, când rostul lor decăzuse sau se schimbase și într-o măsură care nu e, pe departe, aceeași pentru toate ținuturile Țării-Românești.

„Voievod” înseamnă călăuz de oaste, *dux*, Herzog. Se știe că, la vechii germani, un astfel de „Herzog” avea o autoritate care se deosebea de a regelui, pentru că era vremelnică și personală, fără vreun drept moștenit, vreo descendență superioară, în legătură cu zeii, cum e cazul pentru regi. La început, așa va fi fost și cu Voievozii noștri, dar de la o vreme încoace, printr-o dezvoltare firească, ei rămaseră statornici și lăsară puterea unor urmași din trupul lor.

Vechea viață românească se sprijinea pe sate, cărmuite și judecate de *cněji* sau *juzi*, care n-au avut niciodată vreo chemare ostășească; satele se grupau pe văi, și valea a și fost principiul celei mai vechi organizări mai înalte, în același timp politice și militare. Stăpân pe o „Țară” care era deopotrivă cu o vale sau mai multe, având anume venituri pe care i le strângeau și i le dădeau *cněji* săi, ținând Curte și având steag, Voievodul era căpetenia românilor din orice „Țară”. După exemplul românilor, și secuii, deși ascultă de șpanul regelui, au, pe lângă *juzi*, *iudices*, o căpetenie pe care o numesc maior, „maior exercitus” sau „primipilus”.

De la o vreme, unii Voievozi ajunseră a birui pe alții și a-i înlătura cu totul sau a-i arunca în rândul *cnęjilor*. Astfel mai multe văi erau cărmuite în pace și călăuzite în război de același Voievod.

Putem ghici cam care au fost voievodatele cele dintâi, și anume pe temeiul actelor ungurești care ni s-au păstrat, pentru părțile de dincolo de munți mai ales, din veacul al XIII-lea până la al XVI-lea.

a. Voievodatul cel mai puternic trebuie să fi fost al *Ardealului*. Ungurii, intrând în Țară, în calitate de cuceritori, păstrează această formă politică și militară, făcând însă din Voievod un reprezentant al regelui Ungariei, un căpitan și îndeplinitor de porunci, un mare dregător local al acestuia.

b. În partea din Apusul Ardealului, dincolo de muntele hotarului, se întâlnesc prin veacul al XIV-lea adeseori Voievozi: la 1326 Neagu „stă” la Hodoș, în Bihor. La 1363, și chiar simțitor după această dată, trăiesc Voievozi în Beiuș: Ioan, Bog, Balc, Petru.

Toți au în seama lor numai câte o așezare sătească. Și la Crișcior era un Voievod la 1415. „Voievozii iubiți” Moga și Badislav, adică Vladislav, de Bolia, Ștefan de Birtin, Ioan de Valea-Bradului, Șerban și Ioan de Ribîța – toți în Zarand – cărora le scrie în 1545 Banul de Macsó, apărător al hotarului apusean de către turci, au mai mult un caracter militar provizoriu, analog cu acela care deosebește pe unii Voievozi târzii, români și sârbi, din Banatul Timișoarei sau pe Voievozii românești din Bosnia, la începutul timpurilor moderne. În colțul unde e Sângiorgiul pe Strei în Țara Hațegului nobilii români de caracter voievodal poartă în bisericile ortodoxe, cu inscripție slavonă, pe care le zidesc, sabia legată de gât, semn deosebit dat de rege fruntașilor săi ostași.

Din aflarea unor Voievozi vădit decăzuți cu încetul și aruncați, la urmă, în situația umilă a cnejilor, juzilor de sate, prin aceste locuri ale Bihorului, Zarandului și Beiușului, ca și din caracterul deosebit al țării și din tradițiile separatiste, ce se păstrează și până acum, și, în sfârșit, din mulțimea și puritatea elementului românesc pe aici, încă din cele mai vechi timpuri, ar rezulta ființa, până la o dată ce nu se poate hotări, a unui al doilea voievodat românesc, în aceste părți bihorene.

Trebuie să se țină seamă și de faptul că ungurii, întemeind comitatele lor, au căutat să inoveze, și în ceea ce privește numele și marginile lor, cât se poate mai puțin.

c. Voievodul-cnez pe care-l avea episcopul catolic al Ardealului pe lângă Cluj, la Gârbău, în 1450 e, s-ar crede, o creație nouă, analogică, poate în legătură cu anumite strămutări de populație; astfel de Voievozi se pot afla însă prin partea locului, desigur, și altă dată. Să fi avut și părțile someșene, care au o înfățișare așa de deosebită și care se vor fi adăugat în alte împrejurări decât restul Ardealului la domeniul regal, Voievodul lor?

d. Numele de Voievod e alipit până târziu de demnitatea juzilor bănățeni, din Caransebeș și Lugoj. Aceasta ne-ar îngădui să presupunem o altă organizare voievodală străveche în acest Ținut, care e, iarăși, foarte bine definit. De altminteră la Mutnic, la Cuițești se întâmpină în veacul al XIV-lea Voievozi români, pe lângă cnejii, foști Voievozi și ei, de care e plin Banatul în acest timp.

e. La nord-vestul Ardealului, în comitatele de Bereg și Ung, până pe la 1400 se păstrează încă Voievozii românilor. Ei nu sunt

Voievozi cnejii în decădere, stând în fruntea câte unui sat, dar nici Voievozi guvernatori ai unei provincii, ca cei din Ardeal; ei au numai grija românilor, dar în afacerile acestora nu se mai amestecă nimeni altul. Același e cazul puternicilor Voievozi din comitatul Maramureșului, care, apoi, au descălecat țara nouă românească, slobodă, pe valea Moldovei. Și rutenii din preajma lor își aveau „Voievozi de comitat”, la 1350: cu vremea ei ajunseră a fi aleși pe câte un an.

f. În părțile Moldovei, Bistriței, Siretului, Prutului, Nistrului, vor fi fost Voievozi, dar numele și amintirea lor nu ni s-au păstrat prin vreo diplomă regală ungurească. Din astfel de acte cunoaștem însă Voievozi olteni și munteni încă de pe la 1250. Ioan, Fărcaș (Vâlcea), Litovoi, Bărbat și Seneslav, anteriori întemeierii Domniei, erau Voievozi tipici mai curând decât simplii cnejii, pe care, pentru scopurile și nevoile sale, regele Ungariei îi înălțase la situația voievodală, înainte de vremea când Voievozii inșiși cad în starea de cnejii sătești. Când Domnul din Argeș supuse pe Voievozii ceilalți, mulți din învinși pribegiră peste munte, în Ungaria, și-i găsim între străini prin întâia și a doua jumătate a veacului al XIV-lea: dintre ei, și nu dintre Voievozii de sate ardeleni, e încă mai probabil că fac parte și cei pomeniți, pe lângă indicații de localitate cu totul stălcite, într-o scrisoare papală din 1345. Voievozii din „Remecha”, „Bivinus”, „Sypprach”, „Zopus”, „Auginas”, care sunt puși în același rând cu alt client nou al catolicismului, Domnul Țării-Românești Alexandru, așa încât și pentru aceasta n-ar putea fi simplii cnejii, ale căror nume, neapărat, nu meritau să fie aduse la cunoștința șefului catolicității și să fie date într-o scrisoare de mulțumire către convertiți.

B. Rostul Voievozilor

Cel mai vechi monument literar românesc, *Psaltirea* de la Șcheia, care prezintă un text ce se datorește unui cleric maramureșean din vremea husită, de la începutul veacului al XV-lea, dă, prin felul cum se traduc termenii privitori la viața militară, oarecare știri asupra celui mai vechi fel de apărare și năvălire a românilor.

Boiari, giupăni se întâlnesc numai câteodată, dar aflăm satele cu *giudeații, giudeacii, giuzii* lor, sate care, pentru anumite măsuri sau

acțiuni generale, se adună la *zbor* (=sobor). Ținuturile, *despusurile*, au în frunte șefi care se numesc *despuitori* (care *dispun*). Dar aflăm și numele precise, actuale, de Voievozi și Domni, care au pe lângă sine și în slujba lor *pârcălabi* de casă și *vătabi*.

Numele pârcălabului vine din acela german, de Burggraf (=castelan), prin ungurescul porkoláb, dacă numai „pârcălab” și „porkoláb” nu provin în același grad – sau chiar cel de al doilea din cel dintâi – de la o formă slavă intermediară. „Pârcălabul de casă” e un „maior domus”, cu funcții civile, dar fără ca el, pentru aceasta, să fie despuiat de vechile sale atribuții militare. Vătaful are un nume împrumutat de la slavi: e înlocuitorul, comandantul în al doilea rând.

În război se adună *voinicii* – acesta e numele general al ostașilor – se face o gloată, ceea ce înseamnă *tabără*, se trimite înainte o *strajă*, se apără câte o cetate, „Voinicii” au în fruntea lor *șutași* și *miași* – dar poate că aici termenul, creat anume pentru a reda noțiunea veche ebraică, să n-aibă valoare actuală. Ei se despart în corpuri, dintre care se numesc: al *călăreților* și al *săgetătorilor*.

Din acte de donații, către anume mănăstiri din țara lor, ale regilor sârbi din veacul al XIV-lea, Ștefan Miliutin și Ștefan Dușan, se vede că și la români – nu macedoneni – din părțile sârbești ostașul era numit *voinic*. Astfel de „voinici”, ciobani și străjeri, păzeau și vitele călugărilor, primind pe an doi mânzi, sau zece perperi, dați în ziua de Sf. Dumitru, sau o leafă lunară, pe lângă sumane și încălțăminte. Acești români mai slujeau, întâmplător, și Craiului, lucrându-i la cetăți sau făcându-i alai în călătorii. Erau și sate întregi de străjeri, ca la bulgari, ori în Ardeal, unde, în veacul al XV-lea, un sat de români păzea în pădurea Clujului, la Feleac, împotriva făcătorilor de rele care pândeau pe negustori.

C. Cele mai vechi lupte cunoscute ale Voievozilor

De la o vreme, încă în veacul al XIII-lea, românii, fără să aibă State, purtau război până foarte departe. Ca și *svițerii* de mai târziu, apărători ai căușelor străine, ca și barbarii uralo-altaici cu care stătuseră așa de multă vreme în cele mai strânse legături – pecenegi, cumani, tătari, mai ales tătarii, în oastea cărora sunt români, atunci când ei atacă o mănăstire din Italia, ei se puneau

în slujba Imperiului bizantin, pe bani, sau și numai pentru puțină prăzii, pentru plăcerea de a înfrunta primejdia noi. Astfel de luptători, cărora, din patimă arheologică în stil, scriitorii anelor împărătești le ziceau *alani* (= alahi, vlahi) sunt întrebuițați și în luptele îndelungate, grele și nenorocite pe care, îndată după întoarcerea lor în Constantinopol la 1261, împărații Paleologi le poartă împotriva turcilor. Cete întregi de „alani” cu carele, având cai împrumutați de la stăpânire și ascultând de căpetenii venite odată cu ei, se luptară prin văile Asiei-Mici, biruiră și au fost biruiți în nenumărate rânduri, până ce, la urmă, li se făcu dor de casă și cerură, chiar și prin mijloacele răscoalei, întoarcerea înapoi. La 1323 garnizoana bulgărească a Filipopolei era alcătuită de un număr de alani, având în fruntea lor pe un Ivan Rusul.

D. Dezvoltarea organizării militare voievodale după întemeierea Domniei „a toată Țara-Românească”

La începutul veacului al XIV-lea se formează Domnia Țării-Românești; peste mai puțin de cinczeci de ani se înființă și un principat al Moldovei. Aceste schimbări, de cea mai mare însemnătate, trebuiau să aibă o înrâurire hotărâtoare și în ceea ce privește organizarea ostășească.

În ceea ce privește Țara-Românească, sistemul se întâlnește, foarte bine caracterizat, în țara Făgărașului, ajunsă ducată pentru Vladislav-Vodă (1364 – c. 1380) și Mircea cel Bătrân (1385-1418). Îl putem studia cu atât mai ușor, cu cât acte făgărășene, constatând împrejurări care rămân multă vreme, veacuri întregi, neschimbate, se întâlnesc și până pe la 1600.

Boierii, veniți de la noi, au sate care erau locuite și înaintea înfeudării lor către ei din partea Domniei, și, apoi, alte sate, care fiind fără locuitori, fuseseră create ca *slobozii*, aducându-se pe ele vecini, „străini”, care, la început, n-aveau case gospodărești, ci se numeau *colibași*: aceștia toți datorau boierului, în deosebire de țărani liberi, *claca*.

Acești boieri dătoresc Domnului și, deci, reprezentantului său în ducată, *hotnogului* – numele e unguresc, și înseamnă *căpitan* – asistența judiciară, când el alcătuiește Curtea cea mare voievodală

și, în primul rând, ajutorul militar. Ea orice chemare, ei vin cu calul, dulama și armele lor. În afară de această adunare ca pentru război, boierii sunt datori a se înfățișa, într-o anumite zi din an, călare și înarmați pentru a li se face cercetare. În cetatea Făgărașului chiar, e stăpân un pârcălab.

Deci și aici ca și în Maramureș găsim: Voievod și căpitan al Voievodului – astfel de căpitani se întâlnesc, cum vom vedea, și în principatul moldovenesc, de origine maramureșeană – găsim boieri, asemenea cu cavalerii bizantini și spahiii turcești, adică moșieri datori să ia parte la războiul suveranului, cu propriile lor mijloace, și găsim, în sfârșit, pârcălabi în cetăți.

Boierii purtau, desigur, sabia; ceilalți ostași aveau și ei uneori sabia – multe săbii de Brașov se aduceau, în vremuri de pace, dincoace de munți – dar mai ales arcul și săgeata, a căror întrebuințare dibace o împrumutaseră de la tătari, care, în multe locuri, mai păstrară ceva din vechea lor stăpânire până prin anii 1330-50. Arcul e, până târziu, arma firească, mai bine cunoscută, mai mai iubită, mai meșter mânăuită a neamului nostru.

E. Presupusa „armată permanentă” a lui Mircea cel Bătrân

Până deunăzi încă, s-a crezut, după aserțiunea mândră a lui N. Bălcescu, care mărea și împodobește trecutul pentru a da încredere prezentului și a pregăti un viitor, că Mircea-Vodă ar fi dat un exemplu Europei și ar fi inovat în arta militară, întemeind în Țara-Românească o oștire „permanentă”.

Din capul locului, această afirmație nu putea fi crezută. Oricând e greu să se inoveze în această artă, și inovarea, când este, poate porni numai de la un popor răzleț, cu o cultură proprie, foarte originală și deslușită, sau de la o rasă ale cărei însușiri extraordinare îi îngăduie atunci a pune îndată temelii unei mari împărății de cucerire. Noi eram însă un popor nu tocmai mare la număr, împiedicat, pe lângă aceasta, de a-și uni puterile într-un singur Stat, și un popor mai rău așezat, deși pe un tărâm bogat. Așa încât, într-o vreme când până și strălucita organizare a *osmanilor* pornea în mare parte de la adaptări după alte neamuri, noi nu ne puteam ridica mai presus de ele.

De fapt, Mircea n-a început nicio expediție de cucerire și n-a

avut să poarte războaie mari, nici n-a fost totdeauna norocos, ci a trăit ca orice Domn din vremea sa, când învingător, când învins, uneori fugăr înaintea turcilor, cum a fost din toamna anului 1394, când se adăpostii la Brașov, până în 1396, când luă parte numai ca partizan nenorocit al regelui unguresc Sigismund la lupta de la Nicopole. A moștenit de la bunicul său Vladislav-Vodă, cuceritorul Vidinului, o putere armată pe care a păstrat-o tot astfel, cu boierii proprietari de moșii, cu oastea de țară, ce se strângea în caz de primejdie deosebită și, în sfârșit, cu unele contingente și corpuri întâmplătoare. Un act de-al lui din 1415 prin care se scutește un sat mehedintean în părțile Motrului, de toate sarcinile, adaugă că proprietarii satului vor fi totuși datori a lua parte la „oastea cea mare” și această expresie se întâlnește și într-un alt act de la același Domn.

„Oastea cea mică” erau boierii, pe când „cea mare” cuprindea în sine și rândurile de țărani chemați de la căminurile lor pentru mântuirea țării primejduite. E îndoielnic dacă Mircea a avut vreodată măcar o strajă a persoanei sale domnești. De o „armată permanentă” în acest înțeles, singurul care se poate admite, se vorbește numai peste câțiva ani după moartea lui, și doar ca un deziderat. Anume, nepotul și urmașul al doilea al lui Mircea, Dan-Vodă, cerea de la unguri, aliații lui, mai puternici și mai bogați decât el, a i se plăti o strajă de 600 de călări și pedestri români, ori și mai puțini. Și se adaugă la cererea lui: „un călăreț român are nevoie de un *perper* pe zi ca leafă, și trei pedestri români s-ar mulțumi la un loc a primi un *perper*”. Comandantul de hotar al regelui-împărat îi dădu o mie de ostași, dintre care o sută de călări.

Cum era alcătuită oastea românească pe acest timp ne-o arată mai bine decât orice izvor unul neașteptat: capitolul din *Memoriile* lui Walerand de Wavrin, dictate nepotului său Jehan, în care se descrie, cu un deosebit lux de amănunte, campania făcută în 1445 pe Dunăre de corăbiile cruciate, sub steagul Papei și al ducelui Burgundiei care erau comandate de Walerand însuși.

Domnul muntean și fiul său mai mare, pe lângă care se află un „gubernator”, om bătrân și experimentat, care fusese și la războiul de la Nicopole, comandă 6.000 de oameni. Sunt ostași viteji și foarte zgomotoși, „gens de grans languaiges”. Poartă paveze, *pavais*. Întrebuințază în războiul ce fac turcilor „corturi” de mai multe